

11 INTONACE, MELODIE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této části se budeme zabývat prosodickými prostředky. Vysvětlíme si rozdíly mezi pojmy intonace, melodie, tempo, důraz a ukážeme si, jak je možné melodii znázornit v textu.

CÍLE KAPITOLY

Po absolvování kapitoly byste měli umět vyjádřit, co je intonace a melodie a vysvětlit, zda je mezi nimi rozdíl. Měli byste umět přečíst větu se symboly či liniemi melodie.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

prosodické prostředky, intonace, melodie, tempo, důraz, pauza

Intonation, Melodie, Notation

Intonace, melodie, přízvuk se řadí mezi prosodické prostředky jazyka, což jsou prostředky označované jako suprasegmentální: jsou to fonetické prostředky, které se vztahují k jednotkám vyšším, než je hláska. Vedle akcentu jsou to: důraz, tempo, pauza, barva hlasu, intonace a melodie.

Důraz je silové (a výškové) zvýraznění určitého slova. Je prostředkem významového členění promluvy (je mu věnována samostatná kapitola). **Tempo** řeči je v různých jazycích různé, individuální tempo řeči souvisí s obratností mluvidel (cvičený mluvčí), temperamentem, situací atd.

Pauza mezi výpověďmi (začátek a konec výpovědi) a mezi úseky výpovědi podle frázování výpovědi (srov. taktová skupina). **Barva (témbr)** hlasu (kvalitativní modulace) je prostředkem k vyjádření různých emocionálních (citových) postojů mluvčího: ironie, radost, smutek, překvapení atd.

11.1 Intonace

Pojem intonace vychází především z poslechu, opírá se o „dojem“ posluchače. Zvukovou kvalitou, která tento dojem rozhodujícím způsobem ovlivňuje, je výška základního hlasivkového) tónu, nepůsobí však izolovaně od ostatních kvalit zvuku, může jej do určité míry ovlivňovat i síla základního tónu, změny trvání či tónu. Proto se někdy rozlišuje intonace a melodie. **Intonace** je chápána jako komplexní zvuková kvalita (zahrnující především tónovou, ale i silovou a temporální modulaci), termínem **melodie** se označuje výhradně průběh výšky základního tónu. V tom smyslu tvoří tedy melodie (základní) složku intonace.¹

Intonace je zvuková (výšková) modulace (vlastnost) fónických řad. Její podstatou je odlišení slabiky výškou tónu ve slově (**intonace slovní**), nebo ve větě (**intonace větná**).

Větná intonace je zásadním komponentem modálního schématu jednotlivých větných typů. Může být jediným rozdílem, kterým lze jednotlivé větné typy odlišit. Rozlišuje se intonace **klesavá**, což je klesnutí hlasu od poslední přízvukné slabik. Charakteristická v němčině i češtině je pro věty oznamovací, otázky doplňovací, věty zvolací,

Intonace **stoupavá** je postupné zvyšování tónu směrem ke konci výpovědi. Charakteristická je pro zjišťovací otázky. Poslední možností je **stoupavě-klesavá** (polokadence) ve výčtech, vylučovacích otázkách, v nekoncových větách souvětí, před syntakticky autonomním výrazem.

(Klímová 2019)

Funkce intonace v neutrální výpovědi

komunikační strategie

melodém

→ ukončenost	⇒	větná modalita	↓		
		→ oznamovací věta		⇒ klesavý	1
		→ rozkazovací věta		⇒ klesavý	1
		→ doplňovací otázka		⇒ klesavý	1
		→ zjišťovací otázka		⇒ stoupavý	2
→ neukončenost	⇒			⇒ neukončující	3

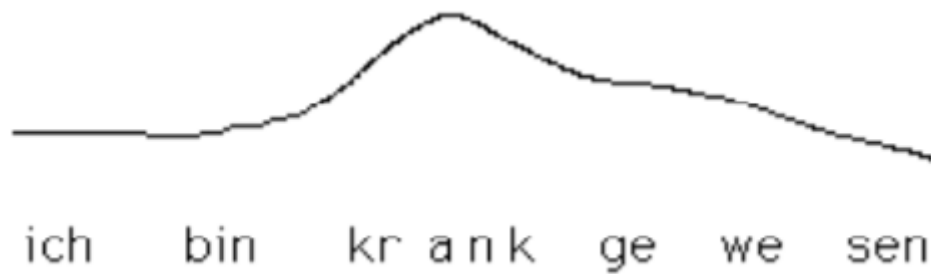
2

Die Melodie/Intonation kann auf verschiedene Weise dargestellt werden. Im Folgenden Beispiele für Aussage/Frage- Sätze:

¹ <https://www.czechency.org/slovník/INTONACE%20V%20POPISU%20PROZODIE#intonace> [29. 2. 2020]

² <https://www.czechency.org/slovník/V%C4%9ATN%C3%81%20INTONACE> [2. 3. 2020]

AUSSAGESATZ

Hier will der Sprecher unterstreichen, daß er und kein anderer krank gewesen ist.

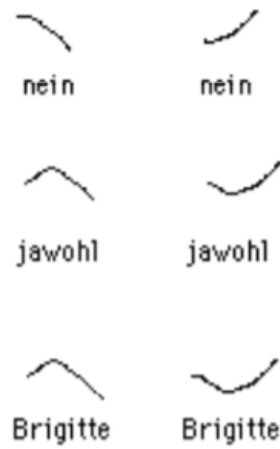
(Baumann/Grice S. 2)

11.2 Notation

Während es im Bereich der segmentalen Phonetik einen anerkannten Notationsstandard (das Internationale Phonetische Alphabet, IPA) gibt, existiert für die Beschreibung der Intonation kein einheitliches System. Wir stellen im Weiteren einige Beispiele vor.

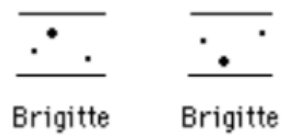
LINIEN-NOTATION

Bei dieser Notationsform wird die Melodie durch eine Linie über der Textebene dargestellt:

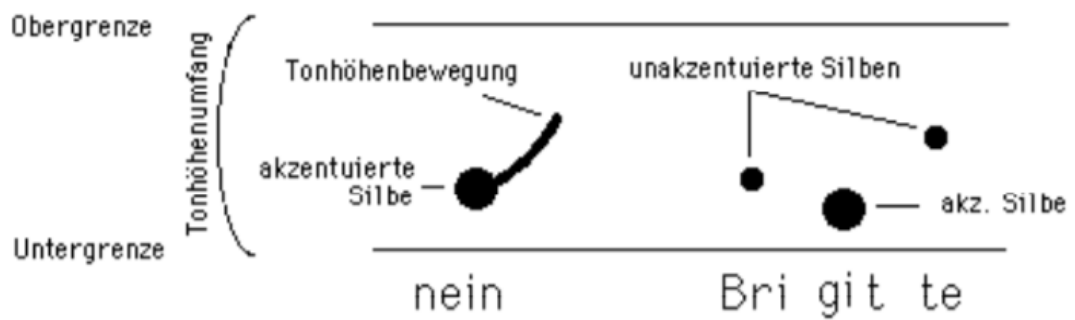

(Baumann/Grice S. 3)

INTERLINEARE NOTATION

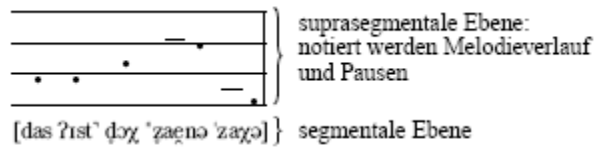

Zwei Beispiele unter der Lupe betrachtet:

(Baumann/Grice S. 4)

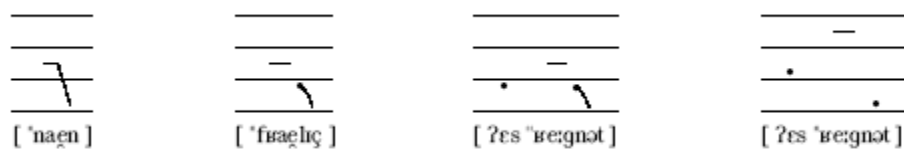
VIER-LINIEN-SYSTEM

Tempo, Dynamik und Timbre werden hier nicht erfasst.

Wir unterscheiden drei Haupttonmuster (Intoneme):

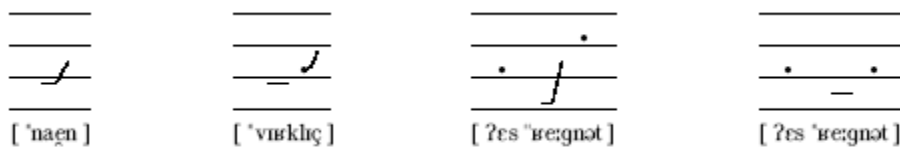
1/ **Fallend:** terminaler Verlauf (**Tiefschluss**)

⇒ Funktion: Signalisiert syntaktische Abgeschlossenheit (aber auch rhetorische Auflösung), Ergänzungsfragen *Wann kommst du heute nach Hause?*

⇒ Strenge Normbindung: Lösungstiefe³ muss erreicht werden.

2. **Steigend:** interrogativer Verlauf (**Hochschluss**)

⇒ Funktion: Signalisiert vorwiegend in syntaktischer Hinsicht eine Frage – Entscheidungsfragen (Ja-Nein-Fragen – *Kommst du mit ins Konzert?*); ist

³ tiefster Ton, der für eigene Stimme möglich ist

obligatorisch aber nur bei Fragen, die nicht schon durch andere sprachliche Mittel als Frage gekennzeichnet sind).

⇒ Kommunikativ-pragmatisch: Höflichkeit, Freundlichkeit, Kontakt

3. Gleichbleibend: progredienter Verlauf (**Halbschluss**)

(nach Simpson 2006)

TONETISCHE-ZEICHEN-NOTATION

Bei der **Intralinearen Notation** werden tonische Zeichen innerhalb einer Textzeile gesetzt (intra-linear). Die Zeichen markieren den Beginn der wichtigen Tonhöhenbewegung und werden vor der Akzentsilbe eingefügt.

Tonetische Zeichen werden innerhalb einer Textzeile gesetzt (intra-linear im Gegensatz zu inter-linear). Die Zeichen markieren den Beginn der wichtigen (d.h. nuklearen) Tonhöhenbewegung und werden vor der Akzentsilbe eingefügt.

`nein	ˈnein
ja`wohl	jaˈwohl
Bri`gitte	Briˈgitte

Hier wird nur die Richtung der Bewegung erfaßt. Es ist auch möglich, die Höhe des Anfangspunktes anzugeben. In unseren bisherigen Beispielen setzt die fallende Bewegung ziemlich hoch und die steigende Bewegung ziemlich tief ein. Es besteht die Möglichkeit, tonetische Zeichen entweder oben oder unten innerhalb der Zeile anzubringen. Eine genauere Darstellung von den in 2.1 und 2.2 steigenden Konturen wäre deshalb:

ˈnein	ˈnein
ja`wohl	jaˈwohl
Bri`gitte	Briˈgitte

Hier wird die Richtung der Bewegung gekennzeichnet. In dem Beispiel setzt die fallende Bewegung ziemlich hoch und die steigende ziemlich tief ein. Es ist also besser, die tonischen Zeichen entweder oben oder unten innerhalb der Zeile zu platzieren.

.nein
ja.wohl
Bri,gitte

In den Lehrwerken wird die Satzmelodie einfach dargestellt.

- 1 Wir arbeiten nicht allein , sondern mit unserem Lehrer zusammen !
- 2 Wir arbeiten nicht in der Schule , sondern zu Hause .
- 3 Die Schulbibliothek hat nicht zehn Computer , sondern sieben .

(Super!1 2014, 81)

Literatur

Baumann, Stefan/ Grice, Martine. *Einführung in die Intonation*. Universität des Saarlandes.
<http://www.coli.uni-saarland.de/~andreeva/Courses/SS2007/Skript-Intonation.pdf> [2. 3. 2020]

KONTROLNÍ OTÁZKA

Vytvořte si slovníček základních pojmů a vložte jej do portfolia.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Označte větnou melodii

- 1 Was war am Anfang besonders schwierig für dich?
Erzähl doch mal , was am Anfang besonders schwierig für dich war.
- 2 Gehst du am Samstag mit auf eine Party?
Meine Freunde fragen oft , ob ich am Samstag mit auf eine Party gehe.

- 1 ◆ Entschuldigung, wo ist die nächste U-Bahn-Station?
▲ Die ist nicht weit von hier.
 - 2 ◆ Wo wohnt denn Sandra?
▲ Ganz in der Nähe von hier, gleich auf der anderen Seite vom Fluss.
 - 3 ◆ Obwohl ich so viel gelernt habe, habe ich nur eine Vier geschrieben.
▲ Oh, tut mir leid!
-

SHRNU TÍ KAPITOLY

V této části jsme si vysvětlili co je intonace a melodie a rozdíl mezi nimi. Ukázali jsme si různé možnosti tónického zápisu.
